

KARABAKH THEME IN AZERBAIJANI MUSIC

Habibe MAMMADOVA*

Rovşana KARİMOVA**

* Doç. Dr. Üzeyir Hacıbəyli adına Bakü Müzik Akademisi, habishka83@mail.ru

** Doç. Dr. Azərbaycan Milli Konservatuarı, kerimova.rovshana@mail.ru

Received Date: 31.10.2020, Revised Date: 15.11.2020, Accepted Date: 19.11.2020

Copyright © 2020 Habibe MAMMADOVA, Rovşana KARİMOVA. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

The creativity of Azerbaijani composers has always been rooted in the historical past of our people, several interesting and artistically valuable works of art reflecting the historical-heroic theme of different periods and related to the realities of the time have been created. It is known that the representatives of our national school of composition have always preferred topics that are in tune with the times and are related to real events. From this point of view, starting from the late 80s of the XX century, the occupation of our native Azerbaijan, the occupation of the lands of Karabakh, as in other fields of art, laid the foundation for the appeal to the theme of Karabakh in music. Works dedicated to the Karabakh war are an important part of the composer's work. The role of works on Karabakh in the formation of the spirit of patriotism is especially important. Works written on the theme of Karabakh are diverse in terms of genre: opera, oratorio, symphony, room, song, rap and other genres of interesting art. The first large-scale work on Karabakh was the oratorio "Karabakh Shikeste" ("Karabakh Tragedy") composed by Vasif Adigozalov in 1989, in the words of the poet Teymur Elchin. This work was performed in both Azerbaijan and brotherly Turkey and was met with great competition. Vasif Adigozalov later addressed the military-patriotic theme, "Çəkin Qarabağdan qara əlləri" (Away black hands from Karabakh), "Shusham, laylay" for soloist, choir and symphony orchestra and several other interesting works. And among the composer's works on Karabakh, the opera "Natavan" was a peak. The opera "Intizar" (Expectance) (formerly called "Karabakhname"), written by prominent composer Firangiz Alizade based on the libretto of Professor Nargiz Pashayeva, was an important step in conveying the Khojaly tragedy, the most terrible page on the Karabakh issue, to the world. Among the works written on Karabakh are Ramiz Mustafayev's oratorio "Salatın", "Truth is with you", "Azerbaijan" cantata, Tofiq Bakikhanov's symphony "Karabakh harayı", (Karabakh voice) Agshin Alizade's "Ana torpaq", Sardar Farajov's symphonic piece "Matəm harayı" ("Mourning voice") and others. it is possible to create a long list. One of the things that unites these different styles is the expression of the Karabakh theme. It should be noted that, along with classical works, the appeal to the theme of Karabakh in various areas of modern music is striking. From this point of view, the song "Either Karabakh or Death" by the group "Deyirman" caused a great revolution in the world of national rap and became a motto in the expression of a kind of patriotic spirit. In general, the theme of Karabakh in the works of Azerbaijani composers is not only a topical issue of the time, but also an expression of national consciousness and the modern historical stage.

Keywords: Azerbaijan, Karabagh, Work, Music, Composer

AZERBAIJAN MÜZİĞİNDE KARABAĞ KONUSU*

ÖZET

Azerbaycan bestecilerinin yaratıcılığı her zaman halkımızın tarihi geçmişine dayanmış, farklı dönemlerdeki tarihi-kahramanlık mevzusunu, dönemin gerçekleriyle ilgili bir dizi ilginç ve sanatsal açıdan değerli sanat eserlerini yansıtmıştır. Ulusal besteci okulumuzun temsilcilerinin her zaman döneme uygun ve gerçek olaylarla ilgili konuları tercih ettiği bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında, XX yüzyılın 80'li yılların sonlarından itibaren, diğer sanat dallarında olduğu gibi, Azerbaycan topraklarının işgali, Karabağ bölgesinin işgali, Karabağ'la ilgili konuların müziğin bir çok dallarında ele alınmıştır. Karabağ savaşına adanmış eserler, bestecilerin çalışmalarının önemli bir parçasıdır. Vatanseverlik ruhunun oluşumunda Karabağ ile ilgili çalışmaların rolü özellikle önemlidir. Karabağ temasıyla yazılan eserler, tür açısından çok çeşitlidir: opera, oratorya, senfoni, oda, şarkı, rap ve diğer sanat türleri. Karabağ ile ilgili ilk büyük ölçekli çalışma, şair Teymur Elçin'in eseri üzerine 1989 yılında Vasif Adigözalov tarafından bestelenen oratorya "Karabağ Şikestesı"dir. Bu çalışma hem Azerbaycan'da, hem de kardeş Türkiye'de seslendirilmiş ve büyük ilgi ile karşılanmıştır. Vasif Adigözalov yine askeri-vatansever temasına değindi ve "Karabağ'dan Kara Elleri çekin", solist, koro ve senfoni orkestrası için "Şuşam, laylay" şarkısını ve bir dizi başka eserler yazmıştır. Bestecinin Karabağ üzerine yaptığı çalışmalar arasında "Natavan" operası da zirvede yer aldı. Ünlü besteci Firangiz Alizade'nin Profesör Nargiz Paşayeva'nın librettosundan esinlenerek yazdığı "İntizar" operası (eski adı "Karabağname") Karabağ meselesinin en kanlı sayfası olan Hocalı soykırımının dünya kamusuna taşınmasında önemli bir adım oldu. Karabağ üzerine yazılan eserler arasında Ramiz Mustafayev'in oratoryası "Salatın", "Hakikat sizinle", "Azerbaycan" kantatı, Tofiq Bahanov'un senfonisi "Karabağ harayı", Ağşın Alizade'nin "Ana toprak" odası, Sardar Farajov'un senfonik lövhesi "Matem harayları" ve diğerleri yer alır, bütün eserleri eklersek uzun bir liste oluşturmak mümkündür. Bu farklı üslupları birleştiren unsurlardan biri de Karabağ temasının ifadesidir. Klasik eserlerin yanı sıra modern çağdaş müziğin çeşitli alanlarında Karabağ temasına yapılan müracaatın dikkat çekici olduğu unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında, "Deyirman" grubunun "Ya Karabağ ya Ölüm" şarkısı, ulusal rap dünyasında büyük bir devrime neden oldu ve bir tür vatanseverlik ruhunun ifadesinde slogan oldu. Genel olarak Azerbaycanlı bestecilerin eserlerinde Karabağ teması sadece dönemin güncel bir teması değil, aynı zamanda milli bilincin ve modern tarih sahnesinin bir ifadesidir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Garabağ, Eser, Müzik, Besteci

1.GİRİŞ

Azerbaycan bestecilerinin yaratıcılığı her zaman halkımızın tarihi geçmişine dayanmış, farklı dönemlerin tarihi-kahramanlık mevzusunu yansıtan ve dönemin gerçekleriyle ilgili bir dizi ilginç ve sanatsal açıdan değerli eserler yaratılmıştır. Gerek geçmişte, gerekse çağdaş dönemde askeri-vatanseverlik konularında kapsamlı bir yaklaşım gerektiren çalışmaların manevi etkisi her zaman baskın ve ilham verici olmuştur. Azerbaycan halk müziğinde ve kahramanlık destanlarında vatan ve yurtseverliğe adanmış şarkılar, Azerbaycanlı bestecilerin eserlerinde, vatan kahramanlık temaları ve ülkemizde yaşanan son olaylarda Karabağ mevzusu merkezi bir yer tutmuştur.

Ulusal kompozisyon okulumuzun temsilcilerinin her zaman zamana uygun ve gerçek olaylarla ilgili konuları tercih ettiği bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında, XX yüzyılın 80'li yıllarının sonlarından itibaren, diğer sanat dallarında olduğu gibi, yerli

*30-31 Ekim 2020 tarihinde düzenlenen 6. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Azerbaycan'ın işgali, Karabağ topraklarının işgali, Karabağ temasına müzikte hitap etmenin temelini atmıştır. Vatanseverlik ruhunun oluşumunda Karabağ ile ilgili çalışmaların rolü özellikle önemlidir. Karabağ konusundaki eserler tür açısından çok çeşitlidir: opera, oratoryo, senfoni, oda, şarkı, rap ve diğer ilginç sanat türleri. Tür sınıflandırmasının zenginliği, Karabağ sorununun özel öneminden kaynaklanmaktadır. Karabağ mevzusu ulusal önemi nedeniyle, klasik bestecilerin eserlerinde olduğu kadar modern ulusal pop, rap ve rock müziği alanında da çeşitli eserler ortaya çıkmıştır.

Karabağ ile ilgili ilk büyük ölçekli çalışma, Azerbaycan kompozisyon okulunun önde gelen temsilcilerinden, Halk Sanatçısı, Profesör Vasif Adigözalov'a aittir. Genel olarak V.Adigözalov'un eserinde vatanseverlik teması kırmızı çizgiden geçmektedir ve bu eserler Karabağ soyu, Karabağ acısı ile yazılmıştır. Bu açıdan V.Adigözalov'un şair Teymur Elçin'in sözlerine 1989 yılda bestelediği "Karabağ Şikestesı" oratoryosu, bestecinin içerik ve fikir hakkındaki düşüncelerini ifade etmektedir. Bu çalışma hem Azerbaycan'da, hem de kardeş Türkiye'de seslendirilmiş ve büyük alkışlarla karşılanmıştır. Vasif Adigözalov sonraki dönemde askeri-vatansever temaya değindi ve "Keder Karavanı", "Çekin Karabağ'dan Kara Eller" oratoryoları, solist, koro ve senfoni orkestra için "Şuşam, laylay" eserini ve bir sıra başka eserler yazmıştır. V.Adigözalov'un Karabağ üzerine yapıtları arasında "Natavan" operası zirvede yer almaktadır. Karabağ tarihinin belli bir dönemini canlandıran ve vatan sevgisi temasını yücelten bu opera, halk arasında "Han kızı" olarak bilinen ünlü şair Mehdiğulu Han'ın kızı Hurşidbanu Natava'nın doğumunun 170. yıldönümüne ve 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan olaylara ithaf edilmiştir. Besteci, operanın dramatik gelişimi boyunca Karabağ'a olan özlemini ve Karabağ'a duyduğu endişeyi dile getirdi. Operada besteci vatanını Natavan dilinde ifade eder. "Natavan" operasında besteci Karabağ temasını daha derinlemesine ifade etmek için gelişmekte olan insanların imajını ana karakterle gösterir. Besteci, imgelerin karakterini ortaya çıkarmak için ustaca muğam tonlamaları kullanmıştır. Bestecinin "Karabağ Şikestesı" oratoryosu tamamen bu opera ruhunda yazılmıştır.

Karabağ'ın incisi sayılan Şuşa şehrinin tasviri, memleketin zor günleri "Humayun" ladının minör rengi üzerindeki gerginliği, derin üzüntüsü ve kederi ile ifade edilir. "Şuşam, doğanın güzellik tacı", "Güzel Şuşa" koroları operanın en parlak parçaları arasında yer alır. Operadaki en dramatik bölüm "Karabağ Şikestesı" sahnesidir. Bu sahne bestecinin aynı adlı oratoryosunun son yedinci bölümünden alınmıştır. "Karabağ Şikestesı" bir kez daha operanın dramatik hattının temeli olan vatanseverlik fikrini onaylıyor. Karabağ'ın bir nevi simgesi haline gelen bu şikestede umut ve iyimserlik söyleyen koro, halkın kararlılığını, mücadelesini ve birliğini ifade eder.

Ünlü besteci, UNESCO Barış Sanatçısı, Halk Sanatçısı Profesör Firangiz Alizade'nin Profesör Nargiz Paşayeva'nın librettosundan esinlenerek yazdığı "İntizar" operası (eski adı "Karabağname") Karabağ'ın en zor sayfası olan Hocalı trajedisinin aktarılmasında önemli bir adım oldu. "İntizar" operası, Üzeyir Hacıbeyli'nin "Köroğlu" operasının kahramanlık temasını, anıtsal koro üslubunu, Fikret Amirov'un lirik çizgisini, müzik dilinin modernliğini, Doğu-Batı sentezi açısından Garayev geleneklerini

sürdürmektedir. "İntizar" operası, çağdaş Azerbaycan operasının gerçekliğinin oluşturduğu yeni bir temayı - Karabağ teması, Karabağ trajedisini - kaplaması açısından da dikkat çekicidir. Müzik dilinin zenginliği ve operadaki milli geleneklerin tezahürü, modernitenin oluşturduğu özellikler temelinde kendini gösterdi. Karmaşık bir sentetik türü temsil eden bu operanın vatansever süjete dayanan dramaturjisi, vatanın özgürlüğü için hayatlarını feda edenleri yüceltıyor. Operada, ciddi şekilde sınanan kişilerin ahlaki gücü epik bir ölçekte sunulur. Bu sentezlenen performansta, opera türü bağlamında farklı sanat türleri birleştirilir.

Karabağdan bahs eden eserler sırasında, ünlü besteci, devlet sanatçısı Ramiz Mustafayev'in "Salatın" oratoryosu özel bir önem taşımaktadır. Oratorio, halk şairi Nabi Hazrinin "Requiem" eseri esasında yazılmıştır. Günümüzle üzleşen ve ciddi bir fikri ifade eden eser, Karabağ topraklarında baş veren gerçek bir tarihi trajedi aşılamaktadır. Oratoryo, cesur gazeteci Salatin Askerova'nın kısa ama parlak yaşamını, vatandaşlığa ve profesyonel görevine olan bağlılığını yansıtıyor. 8 bölümden oluşan oratoryo, Azerbaycanlı bir kadının kahramanlık imajını, vatan sevgisini ve özgürlük mücadelesini yansıtıyordu. Derin hüznle zengin olan müzik, Karabağ'ın kederinin hüznü bir ifadesidir. Oratorio, dramatik bütünlüğü ve kendinehas üslubu ile seçilir. Sonraki dönemlerde R. Mustafayevin Karabağ temasına ithaf edilen eserler arasında "Gerçek seninle", "Azerbaycan" kantatasının özel bir yeri vardır.

Azerbaycan kompozisyon okulunun tanınmış temsilcilerinden olan devlet sanatçısı Sardar Farajov'un "Matem harayları" senfonik lövhesi Karabağ trajedisinin kederini, acı çeken halkı gösterir. S. Farajov'un Karabağ temasıyla ilgili olarak milli müziğimizde nadiren kullanılan senfonik lövhe türünde çok ilginç bir müzikal sesle bir eser yaratmayı başardığını belirtmek gerekir. Besteci, eserinde belirli bir olayla ilgili belirli bir imaj değil, Anavatan için ölen tüm şehitlerin genel bir imajını yaratmaya çalıştı. Bestecinin "Matem harayları" adlı eserine isim vermesi, burada yaşanan trajedilerden ötürü inleyenlerin iç çekişlerini, iniltilerini ve kaderlerine isyan edenlerin çılgınlıklarını ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. Besteci muğamın belirli unsurlarına değinmese de halk kaynaklarından beslenen müzik, konunun açılışında önem taşımaktadır.

Genel olarak, Azerbaycan müziğinde Karabağ konulu yazılı eser sayısı büyüktür. Tofiq Bakıhanovun yeddi sayılı "Karabağ harayı" semfonisi, Akşin Alizadenin "Ana toprak" odası, Eldar Mansurovun bu mevzuda çok sayıda şarkıları, Vasif Allahverdiyevin tar üçün "Karabağ balladası", Mobil Babayevin "Memleketim" kantatı, Elnara Dadaşovanın romans və şarkıları, Oktay Kazımovun "Karabağ lövheleri" simfonik süitası, "Hocalı avazları" çoxhisseli oratoriyası, Azer Rzayevin simfoniyları, tar və yaylı orkestr üçün "Seni özledim, Suşa", İsmayıl Hacıbəyovun "Karabağ" simfonisi, Arif Mirzeyevin "Hocalı uşaqlarına laylay" organ kompozisiyası, Yusif Mirişlinin "Hocalı-613" simfonik poeması, Hocalı trajedisi, sonraki yıllarda da besteciler için önemli konular sırasında olmuştur. Bir-birinin ardınca Azer Dadaşovun "Hocalıya adalet" simfoni plakası, Faig Nağıyevin koro üçün "Hocalı harayı" eseri, Nazim Guliyevin "Hocalı"

operası, Elnara Dadaşovanın “Hocalı laylası” və d. eserlerden ibaret uzun bir liste yaratmaq mümkündür.

Diğer ülke ve halklarında müzik sanatının temsilcileri Hocalı meselesine bigane kalmamışlar. Örneğin ünlü Rus bestecisi, Rusya Devlet Sanatçısı Aleksandr Çaykovski "Hocalı" adlı matem müziği bestelemiştir.

Fransız besteciler Pierre Tillou ve Roman Zante'nin besteleri, ünlü Kazak besteci Balnur Kızırbek'in "Hocalı Kurbanları" eseri bu korkunç trajediye adanmıştır. Bu eserler son yıllarda dünyanın çeşitli şehirlerinde de icra edilmektedir.

Unutulmamalıdır ki, klasik eserlerin yanı sıra Karabağ temasına çağdaş müziğin çeşitli alanlarına hitap etmektedir. Çağdaş müzik alanında tanınmış besteci ve sanatçı Cavanşir Guliyev'in “Asker Marşı” Karabağ temasına yazılmış en ilham verici ve vatansever şarkılardan biri olarak kabul edilebilir. Basit bir melodik müzik diline sahip "Askerin Marşı", askeri-vatanseverlik teması üzerine yazılmış eserlerin karakterini doğrudan yansıtır. Cavanşir Guliyev, Karabağ savaşı üzerine ilk sinema filmi olan “Faryad” adlı filmin (Jeyhun Mirzayev'in yönettiği) bestecisidir.

1999-2010 yıllarda Azerbaycan'da faaliyet gösteren Deyirman grubunun "Ya Karabağ, ya ölüm" şarkısı, milli rap dünyasında büyük bir devrime neden oldu ve bir tür vatanseverlik ruhunun ifadesinde slogan oldu. Şarkının sözleri Ozan Arife, müzik besteci-aranjör Ayten İsmihanova ve ABD Malik'e aittir. Bu şarkı Azerbaycan Milli Kahramanı Cingiz Mustafayev'in Hocalı soykırımı filmiyle yeniden remix şeklinde verildi.

Genel olarak Azerbaycanlı bestecilerin eserlerinde Karabağ teması sadece dönemin güncel bir teması değil, aynı zamanda milli bilincin ve çağdaş tarih sahnesinin bir ifadesidir. Genelde bestecilerin kullandığı tür ve üsluplar farklıdır ancak bu eserlerin teması ve özü aynıdır. Aynı şey bu eserlerde ifade edilen duygu ve düşünceler için de geçerlidir. Bu çalışmalarda üzüntü ve keder, acı ve geleceğe olan inanç, keder ve vatan sevgisi bir araya getirilerek dinleyicilere müzik dili ile aktarılıyor. Karabağ üzerine yapılan çalışmalar sadece ulusal kederi değil, aynı zamanda mücadele ve yenilmezliği de yansıtır. Halkımızın en zor sınavlarla karşı karşıya kaldığı bir dönemde yazılan bu eserler, mücadele ruhuna dayanmaktadır. Karabağ ile ilgili bu çalışmalar sadece sarsıntı, üzüntü ve kederin bir ifadesi değil, aynı zamanda insanların ölümsüz ruhunun ve savaşan ruhunun da bir ifadesidir.

REFERENCES

- Abasova A. Azərbaycan bəstəkarlarının birhissəli simfonik əsərlərinin janr və üslub xüsusiyyətləri. Bakı, “Elm və təhsil”, 2010, 224 s.
- Babayeva A. Azərbaycan operalarında dramaturji xətti həllində xor səhnələrinin rolu. Monoqrafiya. Bakı, “Azəri”, 2016, 520 s.
- Эфендиева И. Васиф Адигезалов. Баку: Нур, 1999, 323 с
- Əfəndiyeva İ. Vasif Adıgözəlovun oratoriyalarının milli mənbələri / Azərbaycan musiqisinin tədqiqi məsələləri, 5-ci buraxılış. Bakı: Adiloğlu, 2004, s. 146-150.

- Hacıyeva M. Firəngiz Əlizadə musiqisinin fəlsəfi dünyası. Bakı: Elm və təhsil, 2011, 216 s.
- Məmmədova H. Azərbaycan operalarında tarixi-qəhrəmanlıq mövzusunun təəcəssümü (lad-məqam xüsusiyyətləri). Sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsinə almaq üçün təqdim olunan dissertasiya.B., 2011, 140 s.
- Məmmədova H. Tarixi-qəhrəmanlıq mövzusu Azərbaycan bəstəkarlarının operalarında (dərs vəsaiti). B., 2014, 174 s.
- Təhmirazqızı S. Görkəmli bəstəkar və ictimai xadim F.Əlizadənin sənət dünyasına daha bir nəzər // Musiqi dünyası, 2012, № 1(50), s. 36.
- Кафарова З. Рамиз Мустафаев. Баку: Ишыг, 1979, 28 с.
- Ордуханова Х. Франгиз Ализаде. Триумфальные пересечения Востока и Запада. Баку: Şərq-Qərb, 2009, 414 с.
- Qafarova Z. Azərbaycan xor musiqisində muğam ənənələri / "Azərbaycan milli musiqisinin tədqiqi problemləri" I Respublika elmi konfransının materialları. Bakı, 1992, s. 189-190.